

УДК 159.923-057.875

Особливості життєвого шляху в юнацькому віці

Кочарян О.С., Ягнюк Я.К., Кочарян О.О.

У статті розглядаються компоненти, які формують життєвий шлях у юнаків, що навчаються у ВНЗі. Серед них виявлено два компонента, які сприяють побудові конструктивного життя, та один – який забезпечує щастя. У дівчат два компоненти, які обумовлюють конструктивну побудову ними власного життєвого шляху, передбачають наявність відчуття щастя. Говориться про важливість актуалізації та збереження ціннісних орієнтацій студентів як умови досягнення ними щастя. Указується на гендерну специфічність у досягненні щастя.

Ключові слова: конструктивний життєвий шлях, формуючі компоненти життєвого шляху, студентська молодь, юнацький вік, щастя.

В статье рассматриваются компоненты, формирующие жизненный путь у юношей, которые обучаются в ВУЗе. Среди них выявлено два компонента, способствующие построению конструктивной жизни, и один – обеспечивающий счастье. У девушек два компонента, обуславливающие конструктивное построение ими жизненного пути, предусматривают наличие ощущения счастья. Говорится про важность актуализации и сохранения ценностных ориентаций студентов как условия достижения ими счастья. Указывается на гендерную специфичность в достижении счастья.

Ключевые слова: конструктивный жизненный путь, формирующие компоненты жизненного пути, студенческая молодежь, юношеский возраст, счастье.

The article discusses the components that form a way of life in young men who are studying at the university. Among them were two components that contribute to building a constructive life, and one – providing happiness. The girls are two components that cause them to build a constructive life way, provides for a sense of happiness. It is said about the importance of updating and maintaining the value orientations of students as a condition for achieving their happiness. Indicated on the gender specificity of attaining happiness.

Keywords: constructive life way, forming the components of life way, students, adolescence, happiness.

Актуальність проблеми. Важливість вивчення студентства, чутливого для вибору життєвого шляху, обумовлена, з одного боку, наявністю величезних ресурсів для досягнення ними власної самореалізації, саморозвитку та самовдосконалення, які б мали сприяти конструктивній побудові власного життя студентами, а з іншого – існуванням серед студентської молоді значної кількості психологічних проблем, які обумовлюють появу деструктивних способів життя. Існуючі протиріччя вимагають розуміння особливостей напрямків життя студентів, що дозволить передбачити та уникнути розвиток деструктивних тенденцій, а також створити психокорекційну програму з побудови студентською молоддю конструктивних способів життя з урахуванням гендерних особливостей.

З цією метою визначення формуючих компонентів життєвого шляху студентів дозволить виявити серед них ті, які сприятимуть побудові юнаками конструктивного, „правильного”, орієнтованого на „гарне життя” життєвого шляху.

Погоджуючись із думкою О.І.Моткова [2], ми розглядаємо конструктивність життєвого шляху особистості як результат побудови нею оптимальної конструкції процесу свого життя, загальну результативність життя. Близьким до цього поняття є „гармонійність особистості”, або гармонійна особистість, яка виступає комплексною динамічною характеристикою, є самокерованим станом та процесом, що відрізняється деякою часткою проблемності, принциповою незавершеністю.

Мета – визначити особливості життєвого шляху в юнацькому віці в умовах вищої школи.

Для реалізації поставленої мети була відібрана адекватна дослідницька вибірка, яку склали студенти 1-5 курсів Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна та Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» у віці 16-23 роки (середній вік – 19,5 років) у кількості 168 чоловік.

Для вивчення особливостей вибору життєвого шляху в юнацькому віці нами були використані наступні методи дослідження: методика «Велика п'ятірка» особистісних якостей» А.Г.Грецова, модифікований опитувальник діагностики самоактуалізації особистості «САМОАЛ» А.В.Лазукина в адаптації Н.Ф.Каліної, методика «Асертивність» В.М.Львова, методика «Ціннісні орієнтації» О.І.Моткова, Т.А.Огневої, методика «Мотивація успіху та страх невдачі» А.О.Реана, методика «Визначення індивідуальних копінг-стратегій» Е.Хайма, методика «Особистісна біографія» О.І.Моткова, Оксфордський опитувальник щастя Hills P., Argyle M., методика діагностики рівня емпатичних здібностей В.В.Бойко.

Результати дослідження та їх аналіз. Враховуючи результати, викладені у попередній статті, щодо конструктивних формуючих компонентів життєвого шляху у дівчат-студенток, які пов'язані з досягненням ними щастя, продовжуємо розгляд формуючих компонентів життєвого шляху у юнаків. Узагальнення отриманих даних дозволить визначити особливості вибору життєвого шляху у студентської молоді, що припадає на юнацький вік.

Формуючі компоненти життєвого шляху у юнаків. Для виявлення компонентів, які формують життєвий шлях у юнаків, нами був проведений факторний аналіз (метод головних компонент із наступним Varimax-обертанням), який дозволив виділити шість факторів, які представлені на рис. 1. Кумулятивний (накопичений) відсоток склав 54,26 %.

Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3	Фактор 4	Фактор 5	Фактор 6
Повноцінне функціонування	Соціальний престиж	Слідування власним ціннісним орієнтаціям	Асертивна поведінка	Гармонійність особистості	Доброзичливість

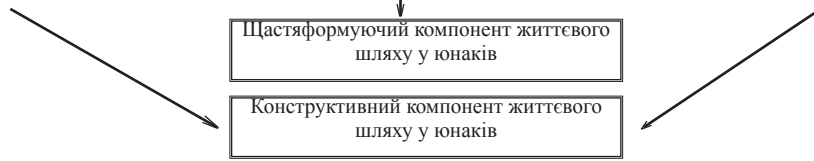

Рис. 1. Компоненти життєвого шляху у юнаків.

Перший фактор «повноцінне функціонування» поєднує: відкритість новому досвіду (0,71), цінність теплих взаємовідносин із людьми (0,64), усвідомленість (0,56), цінність поваги та допомоги людям (0,56), екстраверсію (0,51), домінування у міжособистісних стосунках (0,48), цінність творчості (0,47), емпатію (0,44) та пояснює 11,34 % дисперсії. Вищезазначені психологічні особливості нагадують нам повноцінно функціонуючу особистість К.Роджерса [3], яка рухається в напрямку «гарного життя». Тут ми бачимо рух досліджуваних у напрямку відкритого, дружнього та близького відношення до свого досвіду та досвіду інших. Інша людина не тільки приймається, а й цінується такою, якою вона є. А це надає можливість відчувати себе психічно вільним (наявність свободи вибору) та більш ефективно виконувати власне призначення. Така особистість, за К.Роджерсом, є творчою, що дозволяє їй ефективно та творчо пристосовуватися до нових умов, але, як ми бачимо, не дозволяє відчувати себе щасливою.

До фактору «соціальний престиж» входять: цінність розкішного життя (0,82), цінність високого соціального стану (0,81), цінність популярності (0,62), цінність матеріального благополуччя (0,60), цінність зовнішності (0,56), конфліктність між значущістю та реалізацією цінностей (0,50), реалізація зовнішніх цінностей (0,41). Другий фактор описує 10,53 % дисперсії та розкриває такий компонент життєвого шляху у юнаків, який є навіюваним у суспільстві. У даному випадку виступають пріоритетними саме зовнішні цінності (цінність розкішного життя, цінність високого соціального стану, цінність популярності, цінність матеріального благополуччя, цінність зовнішності) та спостерігається їх реалізація. Але це викликає у молодих людей конфліктний стан, занепокоєння, тривожність, не зважаючи на те, що значущі зовнішні цінності є реалізованими. Це може бути свідченням їхнього соціального самоствердження, коли відсутній рух індивіду в напрямку свого власного розвитку. У цьому випадку відсутнє «почуття правильності», яке виступає важливим орієнтиром у виборі життєвого шляху (за К.Роджерсом) [3].

Третій фактор, на відміну від описаних вище факторів, сприяє щастю у юнаків. Даний фактор описує 9,05 % дисперсії та включає: реалізацію внутрішніх (0,80) та зовнішніх (0,77) цінностей, конфліктність між значущістю та реалізацією цінностей (-0,74), щастя (0,55), екстраверсію (0,40). Тут щастя поєднується у юнаків із реалізацією внутрішніх і зовнішніх цінностей, що не спричинює конфліктності ціннісних орієнтацій. До того ж, щастя досліджуваних передбачає наявність екстраверсії, тобто направленості на зовнішній світ. Зазвичай такі люди характеризуються товариськістю, оптимістичністю, активністю. Фактор визначений нами як «слідування власним ціннісним орієнтаціям».

Особливістю фактору «асертивна поведінка» є те, що четвертий фактор інтегрує задоволення собою та оточуючими (0,67), самоактуалізацію (0,60), емоційну стійкість (0,59), дружельюбність (0,57) і домінування (0,41) у міжособистісних стосунках, асертивність (0,54) та описує 8,17 % дисперсії. Даний фактор характеризує ефективну міжособистісну взаємодію з оточуючими у досліджуваних, пов'язану з їхньою самореалізацією, що дозволяє їм впевнено крокувати до поставлених цілей, проявляючи асертивну поведінку.

П'ятий фактор «гармонійність особистості» обумовлений: адаптивними копінг-стратегіями (0,82), неадаптивними копінг-стратегіями (-0,82), конструктивністю особистості та її життя (0,57), цінністю творчості (-0,54). Фактор описує 8,14 % дисперсії. Гармонійною називають особистість, яка характеризується оптимальним функціонуванням у цілому. Поряд із тим, О.І.Мотков [2], спираючись на експериментальні дані, зазначає, що оптимальним балансом більшості полярних, адаптивних і неадаптивних особистісних характеристик слід вважати усереднений діапазон їхніх співвідношень 3:1. А це означає, що приблизно одна третина особливостей має бути в розбалансованому, неадаптивному чи недосконалому стані, щоб сприяти подальшому розвитку та саморозвитку особистості. У даному випадку ми бачимо, що досліджувані характеризуються конструктивністю особистості та її життя, що є результатом самобудови оптимальної конструкції їхньої особистості та процесу життя, результатом саморозвитку. Ними нівелюється цінність творчості, яка потребує подальшого розвитку та саморозвитку.

І, нарешті, шостий фактор «доброзичливість» включає: відносно адаптивні копінг-стратегії (0,70), доброзичливість (0,65), прагнення відстояти себе (-0,45), дружельюбність у міжособистісних стосунках (0,44), цінність саморозвитку (-0,43), цінність зовнішності (0,41). Фактор описує 7,05 % дисперсії. Тут простежується тенденція до проявів дружельюбної спрямованості у міжособистісній взаємодії, яка передбачає наявність такої особистісної риси як доброзичливість. При цьому нівелюються прагнення відстояти себе, саморозвиток, але виступає значущою власна зовнішність, що може бути запорукою для юнаків успіху серед оточуючих. Ситуації подолання супроводжуються використанням копінгів, адаптивні можливості яких є відносними у залежності від значущості та вираженості ситуації.

З метою визначення компонентів життєвого шляху у юнаків, які сприяють конструктивній побудові ними власного життя, нами був проведений кореляційний аналіз (за Кенделлом), що виявив

існування позитивних зв'язків факторів 1 та 5 у юнаків із перемінною конструктивністю особистості та її життя (див. табл. 1). Отже, конструктивній побудові юнаками власного життя сприяють повноцінне функціонування (фактор 1) та гармонійність особистості (фактор 5).

Таблиця 1

Кореляційні зв'язки факторів щастя з конструктивністю особистості та її життя

	Конструктивність особистості та її життя	Фактор 1	Фактор 5
Конструктивність особистості та її життя	1,000	0,233**	0,409**
Фактор 1	0,233**	1,000	0,002
Фактор 5	0,409**	0,002	1,000

Примітка: ** – $p \leq 0,01$

Як ми бачимо, компоненти життєвого шляху у юнаків представлені шістьма факторами, але лише один із них денотований щастям. Щастя пов'язується у юнаків із реалізацією внутрішніх і зовнішніх цінностей, а екстраверсія надає змогу їм краще самореалізовуватись у житті відповідно до власних значущих цінностей. У дівчат нами виявлені дві щастяформуючі стратегії, пов'язані з наявністю особистісних і життєвих досягнень та з узгодженістю системи їхніх ціннісних орієнтацій. Таким чином, щастя виступає складним психологічним феноменом, пов'язаним із життєвим шляхом особистості, що має гендерні особливості в юнацькому віці.

Висновки.

1. Життєвий шлях у юнаків формують шість факторів: повноцінне функціонування (конструктивна побудова власного життя), соціальний престиж (пріоритет зовнішніх цінностей), слідування власним ціннісним орієнтаціям (рух до щастя), асертивна поведінка (ефективна міжособистісна взаємодія), гармонійність особистості (конструктивна побудова власного життя), доброзичливість (дружелюбна направленість у міжособистісних стосунках).

2. Конструктивність життєвого шляху особистості розуміється нами як результат побудови нею оптимальної конструкції процесу свого життя. Не всі компоненти життєвого шляху студентської молоді сприяють конструктивній побудові ними власного життя.

Із шести компонентів, які формують життєвий шлях у юнаків, лише два компоненти є конструктивними. Перший компонент – повноцінне функціонування особистості – включає: цінність теплих взаємовідносин із людьми, усвідомленість, цінність поваги та допомоги людям, домінування у міжособистісних стосунках, екстраверсію, цінність творчості, емпатію. Другий компонент – гармонійність особистості юнака – включає: адаптивні копінг-стратегії, відсутність неадаптивних копінг-стратегій, конструктивність особистості та її життя, відсутність цінності творчості.

У дівчат конструктивній побудові ними власного життя сприяють компоненти життєвого шляху, денотовані щастям, які передбачають наявність особистісних і життєвих досягнень та узгодженість системи їхніх ціннісних орієнтацій.

Отже, у дівчат компоненти життєвого шляху, які сприяють конструктивній побудові ними життєвого шляху та досягненню щастя, співпадають, у юнаків – ці компоненти розділяються. Орієнтація юнаків на соціально схвалювальні цінності приносить їм успіх, визнання оточуючими, але не дозволяє досягти повного відчуття щастя.

3. Психологічні характеристики, які формують конструктивний життєвий шлях та щастя у студентської молоді, є як незмінними, так і розвиваючими. Досягненню конструктивності життя та щастя студентів може сприяти розвиток тих характеристик, які підлягають корекції та вдосконаленню, а не є сталими особистісними рисами.

4. У юнаків щастяформуючим є фактор реалізації ціннісних орієнтацій, який не пов'язаний із конструктивною побудовою ними власного життя. В основі досягнення щастя у юнаків лежать наступні психологічні характеристики: реалізація внутрішніх та зовнішніх цінностей, екстраверсія, відсутність конфліктності між значущістю та реалізацією ціннісних орієнтацій. Тобто, щастя у юнаків співвідноситься з активною самореалізацією.

У дівчат виділяється дві щастяформуючі стратегії, які сприяють конструктивній побудові ними власного життя. Перша стратегія передбачає наявність особистісних та життєвих досягнень, інша – також пов'язана з узгодженою системою їхніх ціннісних орієнтацій.

Отже, важливою передумовою досягнення студентами щастя є важливість актуалізації та збереження їхніх ціннісних орієнтацій. Однак, механізм досягнення щастя має гендерну специфічність. Він є більш складним та прагматичним у дівчат.

Проведене дослідження дозволяє розробити рекомендації з психодіагностики та корекційну програму для психологічних служб ВНЗ, направлених на діагностику та конструктивну побудову студентською молоддю власного життя та досягнення щастя з урахуванням гендерних особливостей.

Література

1. Анастаси А., Урбина С. Психологическое тестирование. – 7-е изд. – СПб.: Питер, 2005. – С. 78.
2. Мотков О.И. Методика «Личностная биография» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до методики: <http://www.psychology-online.net/articles/doc-394.html>
3. Роджерс К.Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека: Пер. с англ. / Общ. ред. и предисл. Исениной Е.И. – М.: Издательская группа «Прогресс», «Универс», 1994. – 478 с.

Надійшла до редакції 11.05.2012